

Hans Boersma. *Seeing God: The Beatific Vision in Christian Tradition*. Grand Rapids, MI: Eerdmans. 2018. 467 s.

Hans Boersma, känd för sina tidigare arbeten om bland annat *Nouvelle Théologie*, skrifttolkning och sakramental ontologi, tar i *Seeing God* sig an det mycket ambitiösa uppdraget att teckna synen på det saliga skådandet av Gud i kristen tradition. Boersma menar att läran om det saliga skådandet, som innebär att människans slutmål är att skåda Gud, har förlorat sin centrala plats i teologin. I den moderna tiden ses inte läran om det saliga skådandet som en förutsättning för att förstå människan och historien. Boersmas projekt ska alltså förstås som ett försök att lyfta fram det saliga skådandet i vår tid och åter visa lärans betydelse.

Den historiska genomgången sker kronologiskt och varje kapitel har sin egen frågeställning och ingång till ämnet. Bokens första del behandlar det saliga skådandet under den tidigkristna perioden. I denna del finns ett kapitel som berör lärans platonska arv, ett kapitel som beskriver läran hos Gregorius av Nyssa (ca 335–ca 395) och ett kapitel som utgår från Augustinus (354–430) behandling av gudsuppenbarelserna i *Om Treenigheten*. I den andra delen, som tar upp lärans utveckling under medeltiden, ställs Thomas av Aquino (ca 1225–1274) och Gregorius Palamas (ca 1296–ca 1357), Symeon den nye teologen (949–1022) och Johannes av Korset (1542–1591) samt Bonaventura (ca 1220–1274) och Nicolaus Cusanus (1401–1464) mot varandra i tre kapitel och därefter behandlas läran utifrån Dante Alighieris (1265–1321) *Den gudomliga komedin* i ett kapitel. I den tredje delen beskrivs läran i protestantisk teologi. I denna del behandlas Jean Calvin (1509–1564), John Donne (1572–1631) och Jonathan Edwards (1703–1758) i varsitt kapitel. Utöver dessa kapitel finns det ett ytterligare som tar upp läran i puritansk och nederländsk reformert tradition. I bokens sista del, som består av ett avslutande kapitel, lägger Boersma fram sin egen syn på läran om det saliga

skådandet och utgår då från det han funnit i de tidigare kapitlen.

När Boersma själv får lägga ut texten betonar han kontinuiteten mellan skådandet och erfarenheten av Gud här i tiden, att skådandet ska förstås utifrån Kristus samt betydelsen av kroppens uppståndelse i skådandet.

För att förstå Boersmas projekt bör boken läsas som en fortsättning på hans tidigare arbeten. Även om det saliga skådandet analyseras från mängder av olika perspektiv och utifrån en mångfald av röster så är den överordnade frågeställningen för Boersma ändå hur det saliga skådandet relaterar till det som han kallar en sakramental ontologi. Detta, världens och människans deltagande i Gud själv, verkar mellan raderna vara Boersmas verkliga hjärtefråga. Både hans egen framställning av läran och hans historiska genomgång av den är formade av detta. Inte minst är betoningen på kontinuiteten mellan nuets erfarenhet och framtidens skådande en konsekvens av att Boersma arbetar med frågor om världens ontologi: hur vi här och nu ska förstå den värld vi lever i.

Det finns en ofrånkomlig konflikt inbyggd i själva idén om att människan ska kunna se Gud. Å ena sidan finns det klara och tydliga löften om att människan ska se Gud ansikte mot ansikte i det bibelmateriell som teologer utgår ifrån och arbetar med då de behandlar frågan. Å andra sidan ter sig idén strida mot den i Bibeln minst lika framträdande idén om Gud som oändlig, oåtkomlig och obegriplig. Utmaningen för teologen som arbetar med läran är att hålla ihop dessa två motstridiga idéer utan att den ena tar ut den andra. Boersma återkommer flera gånger till de två dominerande alternativ som utstakats genom historien, nämligen den västliga modellen som utgår från Thomas av Aquino – där en lösning på konflikten är att betona att skådandet av Gud inte ger fullständig kunskap om Guds väsen – och den östliga modellen – där man gör en skarp distinktion mellan Guds essens som är onåbar och Guds energier som går att se. När Boersma presenterar sin egen syn på läran tar

han inte direkt ställning för något av dessa två alternativ, även om han är kritisk till delar av den thomistiska förståelsen. Boersmas eget förslag, där betoningen ligger på Kristus centrala plats i det saliga skådandet, erbjuder i stället en annan lösning på konflikten. Människan ser Gud genom att se Kristus. Det finns något inte helt tillfredsställande med lösningen. I frälsningens ekonomi fyller Kristus funktionen att vara den osynlige Gudens avbild. Det oerhörda i läran om det saliga skådandet är att människan ska se Gud direkt och oförmedlat. Det verkar som att lärans anspråk blir nedtonat när Kristus, som förstås som mittpunkten för Guds självuppenbarelse, blir objektet för skådandet och inte Gud själv, oförmedlat.

Eftersom Boersma utgår ifrån olika frågeställningar i varje i kapitel i den historiska genomgången spretar boken något. I bokens andra del följs till exempel kapitlet om ljus och mörker hos Symeon och Johannes av ett kapitel om kunskap och kärlek hos Bonaventura och Cusanus. Efter det kommer ett kapitel som handlar om seende och tal hos Dante. Om alla kapitel haft samma ingång och frågeställning hade det som läsare varit enklare att följa vart undersökningen är på väg. Men Boersmas val av frågeställningar är väl avvägda och känslan efter att ha läst varje kapitel blir att ingången till varje tänkare varit den bästa. Det som skulle kunna anklagas för att vara en icke stringent undersökning blir både engagerande och tilltalande just för att det spretar. Läsaren ges en mångfald av betydande insikter och ingångar i ett ämne som även fortsatt bör vara central i teologin.

Anders Ek
TM, Malmö

Michael Agerbo Mørch (red.). En plats blandt de lærde: Teologiens videnskabelighed til debat. Köpenhamn: Eksistensen. 2019. 195 s.

Som titeln antyder är detta en dansk debattbok som tar upp frågan om teologins vetenskaplighet. Frågorna känns igen, men är för den sakens skull knappast ointressanta: Är teologi en vetenskap eller inte? Vad skiljer teologi från religionsvetenskap, och var består den teologiska fakultetens legitimitet? Bokens inledning, författad av Michael Agerbo Mørch (som skriver en avhandling om teologins vetenskaplighet och institutionella placering), skissar upp en situation präglad av ”teologins *aktuella* kris” som rör teologins status på västerländska, sekulära universitet i en tid då teologiska fakulteter antingen stängs ned eller ombildas under andra fakulteter. Därmed är boken intressant också utanför en specifik dansk kontext. Det är dock värt att notera att denna kris ramar in just som en fråga om teologins *vetenskaplighet*. Men man kan fråga sig om detta verkligen når till pudelns kärna. Jag återkommer till detta nedan.

Boken består av en inledning samt tio bidrag, alla skrivna av män, med undantag för den enda kvinnan som också råkar vara den enda filosofen. Föga förvånande påtalas den ojämna könsfördelningen inledningsvis med brasklappen att detta inte återspeglar den faktiska könsfördelningen inom teologiämnet i Danmark. Tur är väl det! Men vart tog kvinnorna vägen då? De var antingen för upptagna eller för ödmjuka för att vara med får vi veta. Bokens bidrag är skrivna av i huvudsak teologer och religionsvetare, från såväl statliga universitet och privata (konfessionella) utbildningsinstitut. Bokens olika bidrag spänner mellan ett försvar för teologins vetenskaplighet å ena sidan, samt teologiskt motiverade argument om att teologin aldrig kan bli en vetenskap å andra sidan. Ja, bokens sista text kulminerar i bön riktad till läsaren, vilket också säger en hel del om ytterligheterna i denna debatt.